

IZ ŠKOLSKE PRAKSE

GRAMATIKA — U ŠKOLI PASTORČE

Svi je u školi s poštovanjem obilaze — i nastavnici i daci. Okolišno joj prilaze, kad žele, da je dodirnu. Samo ne »gramatizirana« teško nama, vape pedagozi i reformatori. Pazite! samo koliko je u vezi sa životom, sa potrebama dnevnim, samo ako se usmeno i pismeno skrene! Nikako teoretski, napadno, paragrafski, naizust, induktivno! Avaj, i stari i novi nacrti programa za više razrede gimnazija kao da se stide da otvoreno pridru tom strašilu gramatici. Niti joj određuju sate za vježbe, niti ističu direktno njen značaj. Pa ipak tu gramatiku, kao sistematiku i teoretsko znanje, nitko ne zaboravlja na maturi. Tada svi žele, da učenik sjaji od znanja kod analize; ima ih, kad za zamjenicu kaže da je pridjev, a za perfekt da je aorist i tako dalje. Bude konačno oborena i ocjena — sve zbog gramatičke analize. Jadni kandidati s pravom uzvikuju: zašto toliko traže na maturi, kad kroz osam godina nije nikad bilo strogo sistematskog rada sa gramatikom?!

Ima u svemu tome gorke istine, koju mi praktičari osjećamo godinama. Savjeta sa svih strana mnogo, zahtjeva također, ali rezultati znanja još uvijek ne zadovoljavaju. I metodâ rada sa gramatikom ima od svake ruke. Dovijaju se profesori, kako najbolje znaju u neprekidnoj dualističkoj igri između knjige i snage svoje vlastite riječi.

Ima nešto, što se u metodici rada sa gramatikom ne želi priznati: *gramatiku kao nauku o jeziku valja svijesno i naučno obrađivati*, a ne samo kao funkciju svakidanjeg govora i pismenih đakkih izražavanja. Kao što se svi predmeti obrađuju tumačenjem uzroka i posljedice, analizom, bila to matematika, kemija, fizika, povijest, tako i učenik treba da *svijesno i znalački* prilazi zakonima našeg jezika u fonetici, morfologiji, sintaksi i stilistici. Nitko ne pita, hoće li učeniku trebati u budućem životu integrali, Arhimedov zakon, razlika kvadrata, Hamu-

rabijev zakonik ili formula za sumpornu kiselinu. Tako isto ne valja se iščuđavati, ako se od daka traže definicije za prijedloge, vrste riječi, enklitike, za akcente, za značenja oblika. Sve to čini ogromnu zgradu nauke, kojom upravlja škola razvijajući intelektualnu snagu i moć rasuđivanja. Nije li u tome i snaga toliko omražene matematike i geometrije, koju tek manjina učenika primjenjuje u budućim zvanjima?

Čovjek doživljava, da mu kadšto cijeli viši razred ne umije reći prezent od glagola *želci*; ili koja je razlika između rečenica: *njih dvoje sam vidio u parku* i *njih dvojicu sam vidio u parku*; ili zašto od glagola *kleti* kažemo u prezentu *kunem*, a u prilogu prošlom *klevši*, a ne **kunuvoši*; ili zašto: *vidjeli smo nov sto*, a *vidjeli smo novog mačka*; ili zašto da bude: *živio, živjela, živjelo*, kad ionako svi govore: *živio, živila, živilo*.

Nabacio sam samo nekoliko primjera iz svoje prakse, jer njih ima sva sila, i to svakog dana i na svakom satu. Jezične pojave treba objašnjavati i *tražiti* od učenika, da ih zna ne samo primijeniti u govoru i pisanju, već da im zna i uzroke. U fizici, prirodopisu, kemiji nekada se do dna vrše analize i sistematizacija, čak i pretjerano, ali kad je na redu ta jedna gramatika materinskog jezika, tada analize nisu potrebne. Neophodno je potrebno, da učenik dokaže, kako je došlo do Pitagorina poučka, ali sasvim je suvišno, da zna sva tri oblika pluskvamperfekta i njegovo značenje! Kostur riba i kukaca valja dobro upoznati, ali znati naizust sve glagolske oblike — to je formalizam! U stranim jezicima vrše se ponekad prava sekciranja po nepravilnim glagolima, slaganjima rečeničnim, raznim značenjima zamjenica, a da u tome ne vidi nitko nikakvo zlo, pa čak ni izaslanici na matura-ma. Jedino pastorče u našim školama ostade hrvatskosrpska gramatika, ostavljena na milost i nemilost uvidavnim profesorima i njihovoj snalažljivosti. Nacrt novog programa treba da se dublje zamisli nad tom pojavom i da jasnije i određenije ukaže na

značenje gramatike i način, kako je treba savladavati i usvajati, i u osmoljetki i u svim srednjim školama.

Gramatika je nauka kao sve druge nauke, pa nemojmo prema njoj maćuhinski postu-

pati, niti je stavljati u podređeni i neravno-pravni položaj. To zahtijeva od nas nacionalna kultura i hrvatskosrpski jezik kao predmet, koji jest i koji će vječno biti u nas doajen među svim predmetima školskim.

O S V R T I

M. S. LALEVIĆ: NAŠ PRAVOPIS

(III. dopunjeno izd.), Beograd,
Omladina, 1958.

U posljednje se vrijeme pojavilo nekoliko pomoćnih i skraćenih pravopisnih priručnika, koji mogu korisno poslužiti naročito učenicima srednjih škola sve dotle, dok se ne pojavi novi Pravopis, a njihova će se upotrebljivost moći zadržati u određenom opsegu i nakon toga.

Profesor Više pedagoške škole u Beogradu i pisac priručnika za jezičnu nastavu M. S. Lalević napisao je takav jedan pravopisni priručnik (bez pravopisnog rječnika) pod naslovom »Naš pravopis«, kojeg se treće dopunjeno izdanje pojavilo prošle godine u Beogradu.

Knjiga ima 120 strana, a svrha joj je da »pruži što jednostavnije i određenije tumačenje pravopisnih načela koja su ustaljena u našem pismenom svetu«. Pisac se uglavnom drži Beličeva »Pravopisa srpsko-hrvatskog književnog jezika« (Beograd, 1950.), ali, kako sam spominje, u njegovoj knjižici ima pojedinosti, koje bi se mogle činiti kao novosti, no autor želi, da ih »što je moguće doslednije podvrgne... pod opšte pravilo koje je nastalo kao rezultat prećutnog dogovora, uobičajenosti u pisanju«. Nada se, da će njegova knjiga, izdana u »Omladini« i za omladinu, potaći, da se što brže i što prije pristupi rješavanju jedinstvenog našeg pravopisa, pa i drugih nekih pitanja, i »njihovim ostvarenjima koja stariji tako sporo i suviše obazrivo opipavaju i rešavaju, dok vreme u nepovrat prolazi, skupe se snage često uzaman rasi-

paju, a materijalno se blago katkad uzalud troši«. To je autor napisao kao predgovor još u prvom izdanju (iz »Predgovora« se ne vidi koje godine).

Positivna je strana Lalevićeve knjige, barem III. izdanja, koje prikazujem, jasnoća i jednostavnost u izlaganju. Autoru, dugogodišnjem nastavniku, dobro su poznati svi propusti učenika u pismenom izražavanju, pa su i njegove formulacije precizne i točne, ali i dovoljno opsežne i dovoljno jasne, što dolazi do naročitog izražaja u raspravljanju o glasovima *č* i *ć*.

U »Uvodu« je pisac zanimljivim i lakim stilom prikazao bit pravopisa, prednosti etimološkog i fonetskog pisanja, pa ispravno naveo, kako je »svaka... azbuka pri svom nastajanju bila fonetska i nastojalo se da se pismenim znacima (slovima) što vernije zabeleži izgovoreni glas, reč, rečenica«, ističući Adelungovo načelo pisanja, što ga je kasnije prihvatio Vuk Karadžić.

Nema prave svrhe potanje analizirati Lalevićev »Naš pravopis«, ali ipak bih htio navesti nekoliko napomena, koje čitaocu udaraju u oči pri čitanju njegove knjige. Kada govori o pisanju velikog slova, među primjerima (Prvi maj, Dan pobjede) nalazimo i »Dan republike« (drugi dio malim slovom!), što nije ispravno, uzme li se u obzir, da se riječ republika u tom primjeru upotrebljava u značenju FNRJ, a u takvim se slučajevima piše velikim početnim slovom.

Pisac je namijenio svoju knjigu uglavnom srpskoj čitalačkoj publici, ali s obzirom na to, da i on ispravno želi što skorije i što potpunije izjednačenje naših pravopisa, pokazuje ipak nedovoljnu širinu, proglašujući na pr. riječ *himba* (himben) zastarje-